

Belastingheffing over kapitaalkomen bij natuurlijke personen

Voor mijn ouders

Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen

*Een onderzoek naar de mogelijkheden tot het invoeren
van een vermogensaanwasbelasting*

Taxation of Capital Income of Individuals

*A Survey on the Need for the Implementation of a Tax Base
based on the SHS-income Definition*

Proefschrift

ter verkrijging van de graad van doctor aan de
Erasmus Universiteit Rotterdam
op gezag van de
rector magnificus

prof.dr. S.W.J. Lamberts

en volgens besluit van het College voor Promoties.

De openbare verdediging zal plaatsvinden op
donderdag 29 januari 2009 om 16.00 uur

door

Rudolf Pieter van den Dool

geboren te Amsterdam

Promotiecommissie

Promotoren:

Prof.dr. P. Kavelaars

Prof.dr. R.A. de Mooij

Overige Leden:

Prof.dr. A.C. Rijkers

Prof.dr. L.G.M. Stevens

Prof.dr. H. Vording

VOORWOORD¹

Hoezeer een proefschrift een individuele prestatie wordt geacht te zijn, (ook) in mijn geval is daarvan in het geheel geen sprake. Zonder de hulp van velen zou dit werk niet tot stand zijn gekomen. Hen ben ik derhalve grote dank verschuldigd. In dit voorwoord wil ik mij beperken tot dankbetuigingen aan een beperkt aantal personen.

Mijn weddenschap met Piet Oerlemans over de vraag of ik uiteindelijk dit traject zou afronden, heeft (uiteraard) altijd een belangrijke financiële prikkel gevormd. Helaas hebben wij toentertijd verzuimd het prijzengeld te indexeren, waardoor thans slechts een beperkte prijzenpot voor hooguit twee drankjes beschikbaar is. Maar die zullen uiteraard smaken, zeker nu ik het genoeg heb dat hij als paranimf zal optreden.

Het spreekt voor zich dat ik veel dank ben verschuldigd aan mijn promotoren Peter Kavelaars en Ruud de Mooij. Zonder hun suggesties en onze vele discussies zou het voorliggende werk een duidelijk andere vorm hebben gehad. De vele discussies zijn ook achteraf zeer waardevol geweest. Bovendien ben ik altijd relatief vrij gelaten in het tempo waarin ik aan dit proefschrift heb kunnen werken, waarmee voor mij de ideale sfeer is gecreëerd om tot een afronding te komen.

Voor mijn promotoren onzichtbaar heeft 'Ome' Leo Korting mij telkenmale op bijzonder vriendelijke wijze en zonder opdringerig te willen zijn, gestimuleerd tot een afronding te komen. Het grappig bedoelde beroep op zijn inmiddels gevorderde leeftijd kon ik uiteraard niet negeren. Daarbij heb ik mij overigens wel afgevraagd of hij daarmee wellicht een als chantage te duiden strafbaar feit heeft begaan, maar daarover wil ik graag na enige voorbereiding nog eens een boom opzetten met hem. Veel dank aan hem voor al onze waardevolle en vormende discussies de afgelopen decennia. Ik hoop er nog veel te kunnen voeren.

Meer dank ben ik evenwel verschuldigd aan één van zijn vrienden, mijn vader. Tijdens dit traject heb ik veel aan hem gedacht. Zijn opmerkingen en suggesties zijn ook nu weer een waardevolle leidraad geweest. Helaas heeft hij niet meer meegekregen dan mijn voornemen te gaan promoveren. Reeds dat was een genoeg voor hem. Hij

1. Het manuscript is afgesloten naar de stand van de literatuur en jurisprudentie per 1 juni 2008. Met ontwikkelingen nadien is slechts beperkt rekening gehouden.

zou bijzonder blij zijn geweest als hij het voorliggende eindresultaat zou hebben gezien. Ik draag dit proefschrift dan ook aan hem en uiteraard aan mijn moeder op. Dit proefschrift is een resultaat van hun gezamenlijke inspanningen om onze nieuwsgierigheid van jongsaf op allerlei manieren te prikkelen en te beantwoorden. Zij hebben ons de volledige vrijheid en ondersteuning gegeven in onze studie en op allerlei manieren gesteund. Grote dank zijn mijn 'broertje' en ik aan hen verschuldigd.

En de rol van Karine, Laurens en Eefje? Onmis- en onschatbaar uiteraard. Laurens en Eefje die met gelukzalige glimlach en ondeugende pretogen eerst brabbelend rond mijn stoel kropen en thans joelend lopen met maar één doel: speeelen!!! Gelukkig was ik in de omstandigheid om gedurende de laatste twee schrijfjaren relatief weinig naast dit proefschrift te hoeven doen en we hebben dan ook veel kunnen spelen. En Karine, ik beloof dat ik tijdens het eten niet meer zal afdwalen naar grijze gebieden tussen hoofdstuk één en zeven. Door jullie ben ik nooit in de spreekwoordelijke ivoren toren terecht gekomen en zal ik altijd met veel plezier terug denken aan de periode waarin ik dit proefschrift feitelijk heb geschreven. Dankjulliewel voor alle geduld en steun.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	V
Lijst van gebruikte afkortingen	XIII
HOOFDSTUK 1	
Inleiding en probleemstelling	1
1.1 Algemeen	1
1.1.1 Aanzet tot de probleemstelling	1
1.1.2 Samenstelling particulier vermogen in Nederland	3
1.1.3 Inkomstenbelasting versus bestedingsbelasting	5
1.1.4 Discussie omtrent de grondslag onder een inkomstenbelasting	7
1.2 Vermogensrendementsheffing en haar alternatieven	8
1.3 Ervaringen en evaluatie	11
1.4 Het onderzoeksobject en de probleemstelling	12
1.5 Methode van onderzoek, beperkingen en structuur	15
HOOFDSTUK 2	
Belastingheffing van natuurlijke personen, mogelijkheden en keuzen	21
2.1 Onderzoeksdoel en opzet	21
2.2 Algemeen	22
2.3 Bronstaatbeginsel versus woonstaatbeginsel	25
2.4 Afwenteling	29
2.5 De invloed van belastingheffing op sparen en beleggen	32
2.5.1 Algemeen, gedragreacties	32
2.5.2 Consumptiebeslissing, basispremie, risicopremie en ondernemersrent	34
2.5.3 Spaargedrag, consumptiebeslissing en risico	35
2.5.4 Moet kapitaalinkomen worden belast?	40
2.5.5 Hoogte van de belastingdruk op kapitaalinkomen	45
2.5.5.1 Is kapitaal zodanig mobiel dat heffing onmogelijk is	46
2.5.5.2 Verhouding tussen tarief voor kapitaalinkomen en dat voor ander inkomen	46
2.5.5.3 Proportioneel of progressief tarief	50
	VII

Inhoudsopgave

2.5.5.4	Duale structuur	52
2.5.6	Conclusie ten aanzien van tariefstelling	54
2.6	Maatstaf van heffing	56
2.6.1	Algemene overwegingen	56
2.6.2	Bestedingen versus inkomen	56
2.7	Inkomen als grondslag	60
2.7.1	SHS-inkomensbegrip	62
2.7.2	Bronnenstelsel	64
2.7.3	Forfaitaire heffing	66
2.7.4	Internationale aspecten van behandelde inkomensbegrippen	68
2.7.5	Conclusie	69
2.8	Bestedingen als grondslag	70
2.8.1	Algemeen	70
2.8.2	Voor- en nadelen van een bestedingsbelasting	72
2.8.3	Yield exemption tax	75
2.8.4	Relatie met een vermogensbelasting en/of successie- en schenkingsrecht	76
2.8.5	Internationale aspecten	77
2.9	De keuze tussen een inkomstenbelasting en een bestedingsbelasting	78
2.10	Vennootschapsbelasting en Successierecht	81
2.10.1	Ondernemingen en belastingheffing	81
2.10.2	Vennootschapsbelasting	82
2.10.3	Successie- en schenkingsrecht	85
2.11	Conclusie	87
2.11.1	Algemene conclusie	87
2.11.2	Beantwoording onderzoeksvragen	88
HOOFDSTUK 3		
Vermogensaanwas- of Vermogenswinstbelasting		93
3.1	Onderzoeksdoel en opzet	93
3.2	SHS-inkomensbegrip	94
3.2.1	Georg Schanz	94
3.2.2	Robert Murray Haig	97
3.2.3	Henry C. Simons	99
3.2.4	Integratie inkomensbegrippen	102
3.3	Voor- en nadelen van een VAB en VWB	104
3.3.1	Algemeen	104
3.3.2	Periodieke inkomsten versus vermogensmutaties	106
3.3.3	Liquiditeit	109
3.3.4	Lock-in effect	115
3.3.5	Risico	122
3.3.6	Overige overwegingen	123
3.4	Conclusie	126
3.4.1	Samenvattende beschouwing	126
3.4.2	Beantwoording onderzoeksvragen	127

HOOFDSTUK 4		
Elimineren inflatoire resultaten		129
4.1	Inleiding	129
4.2	Inflatie als verschijnsel	132
4.3	Algemene aspecten relatie belastingheffing en inflatie	134
4.3.1	Inflatie, effectieve belastingdruk en neutraliteit	134
4.3.2	Fiscal drag	137
4.3.3	Inflatie en herverdeling	138
4.3.4	Correctiemechanisme en risico	139
4.3.5	Correctiemechanisme en lock-in effect	140
4.3.6	Budgettaire consequenties	141
4.3.7	Samenvatting van de algemene aspecten	141
4.4	Typen correctiemechanismen	143
4.4.1	Algemeen	143
4.4.2	Keuze voor een correctiemechanisme	144
4.4.3	Indexering verkrijgingsprijs	145
4.4.4	Lager tarief en vrijstellingen	146
4.4.5	Forfaitair rendement	148
4.4.6	Vermogensaftrek	148
4.4.7	Keuze	150
4.5	Specifieke versus globale correctiemechanismen	150
4.5.1	Globale methode	151
4.5.2	Individuele methode	152
4.5.3	Afweging	153
4.6	Specifieke aandachtspunten	153
4.6.1	Interest en financieringsverhoudingen	153
4.6.2	Jaarlijks opkomende inkomsten en kosten	154
4.7	Samenvatting en beantwoording onderzoeksvraag	156
4.7.1	Samenvatting	156
4.7.2	Beantwoording onderzoeksvraag	156
HOOFDSTUK 5		
Vermogensaanwasbelasting met vermogenswinstoptie voor bepaalde vermogensbestanddelen in een nationale context		157
5.1	Inleiding en onderzoeksdoel	157
5.2	Een VWB-optie	158
5.2.1	Criteria voor toepassing VWB-optie	158
5.2.2	Vrije liquiditeiten	159
5.2.3	Eigen gebruik of niet	161
5.2.4	Looptijd van belegging	161
5.2.5	Vrije beschikbaarheid over waarde	162
5.2.6	Conclusie ten aanzien van criteria	163
5.2.7	Looptijd VWB-optie, herziening van de keuze en toepassing op vergelijkbare vermogensbestanddelen	164

5.2.8	Invulling compensatiemechanisme	166
5.3	Hybride inkomsten	167
5.3.1	Algemeen	167
5.3.2	Winstsfeer en rechtspersonen met beperkt aantal of slechts één aandeelhouder	169
5.3.3	Verschillen tussen open en besloten ondernemingen	171
5.3.4	Wijze van splitsing van hybride inkomsten, wat komt eerst	174
5.3.5	In aanmerking te nemen normrendement	176
5.3.6	Positie van geïncorporeerde ondernemingen	180
5.3.7	Bronnenmodel of beschikkingsmodel	183
5.3.8	Gevolgen voor ondernemingskeuze	185
5.3.9	Nadere uitwerking ten aanzien van winst uit onderneming en inkomen uit aanmerkelijk belang	187
5.3.9.1	Kapitaalinkomen als norm bij geïncorporeerde ondernemingen	187
5.3.9.2	Reële arbeidsbeloning bij geïncorporeerde ondernemingen	189
5.3.9.3	Kapitaalinkomen als norm bij niet-geïncorporeerde ondernemingen	191
5.3.9.4	Reële arbeidsbeloning bij niet-geïncorporeerde ondernemingen	192
5.3.9.5	Keuze tussen fictief loon of basispremie	192
5.3.9.6	Criterium voor toepassing winstsplitsing	194
5.3.9.7	Belangen in gezinsverband	197
5.3.9.8	Concrete invulling fictiefloonregeling	198
5.3.9.9	Conclusie	198
5.3.10	Resultaat uit overige werkzaamheden	199
5.3.11	Onroerende zaken en overige vermogensbestanddelen	200
5.4	Algemene aandachtspunten	201
5.4.1	Binnenlandse en buitenlandse belastingplicht	201
5.4.2	Aanvang en einde belastingplicht	201
5.4.3	Verhouding tussen een VAB en jaarlijkse en lopende inkomsten en kosten, alsmede uitvoeringsaspecten	204
5.4.4	Verliesverrekening	205
5.4.5	Middeling	208
5.4.6	Doorschuiifregelingen	209
5.4.7	Vrijstellingen	214
5.4.8	Inflatiecorrectie	215
5.4.9	Persoonsgebonden aftrekposten	215
5.4.10	Behoren erfenissen en schenkingen tot het inkomen	216
5.4.11	Vervreemdingsbegrip, verkrijgingsprijs en vervreemdingsprijs	219
5.5	Enkele bijzondere aspecten	223
5.5.1	Inbreng in en onttrekkingen aan ondernemingsvermogen	223
5.5.2	Aandelen die een bepaald kwantitatief belang vertegenwoordigen	225
5.5.3	De eigen woning als besteding of als belegging	225

5.5.4	Oudedagsinkomen	230
5.6	Conclusie	234
5.6.1	Algemeen	234
5.6.2	Beantwoording onderzoeksvragen	235
HOOFDSTUK 6		
Internationale aspecten van een VAB met VWB-optie		239
6.1	Onderzoeksdoelstelling en opzet	239
6.2	EU, EG en EER	240
6.3	De verkeersvrijheden op hoofdlijnen en hun onderlinge verhouding	242
6.4	Al dan niet gelijke omstandigheden	248
6.5	Rechtvaardigingsgronden	250
6.5.1	Dwingende reden van algemeen belang	251
6.5.2	Enkele aangevoerde rechtvaardigingsgronden	252
6.5.3	Fiscale samenhang of coherentie	253
6.5.4	Hoogte van de nationale heffingen	256
6.5.5	Territorialiteitsbeginsel als rechtvaardigingsgrond	256
6.5.6	Bilaterale belastingverdragen	258
6.6	Enkele concrete inkomenssoorten en heffingsmomenten beoordeeld	260
6.6.1	Onderscheid binnen- en buitenlandse inkomsten	260
6.6.2	Onderscheid binnen- en buitenlands belastingplichtigen	260
6.6.3	Buitenlandse verzekeraars voor pensioen en andere oudedagsvoorzieningen	261
6.6.4	Emigratie en immigratie	262
6.6.5	Doorschuiffaciliteiten	269
6.6.6	Heffing bij overgang onder algemene titel naar inwoner en niet-inwoner	270
6.6.7	Fusies en splitsingen	271
6.7	Immigratie en emigratie, nationaal recht versus verdrag ter voorkoming van dubbele belasting	272
6.7.1	Bij VWB-optie fictieve vervreemding ingeval van emigratie en step-up bij immigratie	273
6.7.2	Verdragen ter voorkoming van dubbele belasting	274
6.7.3	Onder welke verdragsbepaling valt een vermogensaanwas	276
6.7.4	Voorkomingsmethodiek en heffingsgrondslag	278
6.7.5	Emigratieheffingen	283
6.7.6	Conclusie	285
6.8	Conclusies	285
6.8.1	Algemeen	285
6.8.2	Beantwoording onderzoeksvragen	287

HOOFDSTUK 7	
Samenvatting en conclusie	289
7.1	Onderzoek en probleemstelling 289
7.1.1	Het onderzoeksobject en de probleemstelling 289
7.2	Belastingheffing van natuurlijke personen, mogelijkheden en keuzen 291
7.2.1	Algemeen 291
7.2.2	De invloed van belastingheffing op sparen en beleggen 292
7.2.3	Moet kapitaalinkomen worden belast 293
7.2.4	Hoogte van de belastingdruk op kapitaalinkomen 294
7.2.5	Inkomstenbelasting versus bestedingsbelasting 294
7.2.5.1	Inkomen als grondslag 295
7.2.5.2	Bestedingen als grondslag 296
7.2.5.3	De keuze 297
7.2.6	Successierecht 297
7.3	VAB of VWB 298
7.3.1	Liquiditeit 298
7.3.2	Lock-in effect 299
7.3.3	Risico 300
7.3.4	Afweging 300
7.4	Elimineren inflatoire resultaten 301
7.5	Concrete vormgeving VAB met VWB-optie 302
7.5.1	Algemeen 302
7.5.2	Hybride inkomsten 303
7.5.3	Voor welke vermogensbestanddelen een vermogenswinstoptie 303
7.5.4	Overige aandachtspunten 304
7.6	Internationale aspecten en toetsing aan EG-Verdrag 305
7.6.1	Verdragen ter voorkoming van dubbele belasting 305
7.6.2	EG-verdrag 306
7.7	Conclusie 307
7.7.1	Algemeen 307
7.7.2	Beantwoording onderzoeksvragen 307
Summary and conclusions	313
Literatuurlijst	335
Trefwoordenregister	375
Curriculum Vitae	385

LIJST VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN

BB	Bestedingsbelasting
Bvdb	Besluit voorkoming dubbele belasting
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CPB	Centraal Plan Bureau
cVVB	Commissie van de vereniging voor belastingwetenschap
EER	Europese Economische Ruimte, ook gebruikt als aanduiding voor het EER-verdrag
EG	Europese Gemeenschap, ook gebruikt als aanduiding voor het EG-verdrag
EU	Europese Unie
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (en Fundamentele Vrijheden)
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
HR	Hoge Raad der Nederlanden
HvJ EG	Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen
HvJ EVA	Hof van Justitie van de Europese VrijhandelsAssociatie
IB	Inkomstenbelasting
KEN	Kapitaal Export Neutraliteit
KIN	Kapitaal Import Neutraliteit
LGO	Landen en Gebieden Overzee
NCW	Netto Contante Waarde
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, ook gebruikt als aanduiding voor het OESO-modelverdrag.
PVV	Premies volksverzekeringen
REA	Raad van economisch adviseurs
SHS-inkomensbegrip	Refererend aan Schanz, Haig en Simons
SVR	Sachverständigenrat
USA-tax	Unlimited Savings Allowance tax
VAB	VermogensAanwasBelasting
VWB	VermogensWinstBelasting
Wea	Werknemer / enig aandeelhouder

HOOFDSTUK 1

Inleiding en probleemstelling

1.1 Algemeen

1.1.1 Aanzet tot de probleemstelling

Onder particuliere vermogensinkomsten worden in Nederland momenteel in het algemeen de inkomsten verstaan die thans worden 'belast' in box 3 als inkomen uit sparen en beleggen. De duiding 'kapitaalinkomen' is evenwel beduidend ruimer dan deze particuliere vermogensinkomsten. In economische termen bestaat 'kapitaalinkomen' uit verschillende componenten. Ten eerste betreft het de vergoeding voor het beschikbaar stellen van kapitaal of voor investeringen in kapitaal. Deze vergoeding, die men ook kan zien als een vergoeding die men ontvangt voor het uitstellen van huidige consumptie naar de toekomst, wordt hierna geduid als basispremie. Naast de basispremie bestaat kapitaalinkomen uit de zogenoemde risicopremie. Indien wordt belegd of geïnvesteerd in risicovolle kapitaalgoederen (zoals onroerende zaken, aandelen of schuldtitels) wordt de risicopremie bedongen als vergoeding voor het risico dat men bereid is te nemen. Ten slotte kan de economic rent worden onderscheiden. Deze wordt in het algemeen niet gezien als kapitaalinkomen, ondanks het feit dat deze mede bij de kapitaalverschaffer opkomt ten gevolge van de kapitaalverschaffing. Behalve als 'economic rent' wordt deze vergoeding ook geduid als 'pure profit'. Een goede Nederlandstalige omschrijving bestaat eigenlijk niet, maar wellicht is de duiding 'pure winst' de meest geëigende. Het betreft namelijk dat deel van het totale voordeel dat men ontvangt ter zake van een kapitaalinvestering dat de basispremie en de risicopremie te boven gaat. De winst uit een onderneming zoals die in fiscaaljuridische zin wordt vastgesteld, bestaat in economische termen derhalve uit een basispremie, een risicopremie en ten slotte de pure profit of economic rent. Verschillende soorten kapitaalinkomen worden fiscaaljuridisch verschillend gekwalificeerd. Doordat de heffingsgrondslag en de tariefstelling bovendien kunnen verschillen, kan voor verschillende soorten kapitaalinkomen een onderling afwijkende belastingdruk ontstaan en ontbreekt veelal neutraliteit tussen verschillende soorten kapitaalinvesteringen.

Het volgende, aan de Nederlandse wetgeving ontleende voorbeeld illustreert het gebrek aan neutraliteit. Stel dat sprake is van aandelen met een waarde van € 100 000 die in enig jaar een rendement opleveren van 10%, respectievelijk 50% per jaar, hetgeen per 31 december daadwerkelijk wordt uitgekeerd. Van enig ander rendement is geen sprake en de aandelen wijzigingen overigens evenmin in waarde. In-

dien dit aandelenpakket wordt aangemerkt als ondernemingsvermogen, vindt heffing plaats in box 1. Heffing in box 2 vindt plaats indien de aandelen een aanmerkelijk belang vertegenwoordigen. Ten slotte bestaat de mogelijkheid dat de aandelen in box 3 vallen. Het verschil in belastingdruk voor 2008 is in Tabel 1.1 opgenomen, waarbij overigens is geabstraheerd van de ten laste van het lichaam waarin de aandelen worden gehouden, geheven vennootschapsbelasting en is uitgegaan van de hoogste marginale tarieven.

Tabel 1.1 Verschil in belastingdruk

	Box 1		Box 2		Box 3	
(1) Economisch rendement	10 000	50 000	10 000	50 000	10 000	50 000
(2) Heffingsgrondslag ¹	9000 ²	45 000	10 000	50 000	4200 ³	5000 ⁴
(3) Tarief ⁵	52%	52%	25%	25%	30%	30%
(4) Verschuldigde belasting	4680	23 400	2500	12 500	1260	1500
(5) Belastingdruk (4/1)	46,8%	46,8%	25%	25%	12,6%	3%

Uit deze tabel volgt dat in dit voorbeeld de feitelijk verschuldigde belasting als percentage van het economische rendement kan variëren tussen 3 en 46,8%. Indien rekening zou worden gehouden met lagere marginale tarieven, de onderliggende vennootschapsbelastingdruk, het verschil tussen eigen en vreemd vermogen, de afwijkingen in de heffingsgrondslag en de toepasselijkheid van vrijstellingen, wijzigen de verschillen in belastingdruk. In het algemeen worden de verschillen kleiner. In de literatuur worden nog een vierde en vijfde box onderscheiden waarbinnen tevens een afwijkende behandeling van kapitaalinkomen aan de orde is.⁶ Box 4 wordt daarin gedefinieerd als de box waarin vennootschapswinsten worden belast tegen het vigerende vennootschapsbelastingtarief. Als daarmee rekening wordt gehouden, neemt de belastingdruk in voorgaande tabel toe. De vijfde box is in die optiek de box waarin kapitaal onbelast kan aangroeien en waarin uiteindelijk belastingheffing plaatsvindt tegen een tarief dat lager ligt dan het tarief waartegen het kapitaal, bijvoorbeeld pensioenkapitaal, is ingebracht. Het feit dat de belastingdruk van in economische zin gelijkwaardig inkomen zo sterk kan fluctueren, roept de vraag op of een dergelijke afwijkende behandeling wenselijk is. In het algemeen leiden dergelijke verschillen in belastingdruk namelijk tot onwenselijke arbitrageprocessen.⁷ Uiteindelijk beïnvloeden deze de marktprijzen en leiden zij tot evenwichtsprijzen die niet alleen afwijken van die welke zouden bestaan zonder overheidsingrijpen, doch ook van die waarbij

1. Van algemene vrijstellingen is geabstraheerd.

2. Hierbij is rekening gehouden met de zogenoemde MKB-winstvrijstelling, doch afgezien van andere grondslagversmallende faciliteiten.

3. $4\% \text{ van } (100\,000 + 110\,000)/2$.

4. $4\% \text{ van } (100\,000 + 150\,000)/2$.

5. Voor de tariefstelling wordt, indien van toepassing, ook de PVV in aanmerking genomen.

6. S. Cnossen en A.L. Bovenberg (2000).

7. Dat is uiteraard anders indien de overheid gegeven bepaalde overheidsdoelstellingen bewust tot een afwijkende belastingdruk heeft besloten.

neutraliteit in de fiscale behandeling tussen verschillende vermogensbestanddelen bestaat. Dit is niet alleen in Nederland doch ook in andere landen aan de orde. Deze afwijkende behandeling en in het bijzonder de algemeen geformuleerde vraag in hoeverre een dergelijke afwijkende behandeling wenselijk of onwenselijk is, zijn de aanleiding voor het onderhavige onderzoek.

1.1.2 Samenstelling particulier vermogen in Nederland

Om inzicht te kunnen verkrijgen in de gevolgen van belastingheffing of een wijziging daarin, is enig inzicht in de vermogenssamenstelling van huishoudens gewenst.⁸ Het in Tabel 1.2 opgenomen overzicht geeft een op basis van een steekproef vastgestelde representatieve vermogenssamenstelling voor Nederland. Niet alleen wordt inzicht gegeven in de samenstelling voor alle huishoudens tezamen, doch ook in die voor verschillende inkomensgroepen. Deze inkomensgroepen, waarvan de samenstelling helaas niet is te achterhalen, zijn gebaseerd op de hoogte van het netto-inkomen, waarbij groep 1 de groep is met het laagste en groep 5 de groep met het hoogste inkomen. Tussen het gemiddelde bezit van een bepaalde vermogenstitel voor alle huishoudens en dat van een specifieke inkomensgroep blijkt een aanzienlijk verschil te kunnen bestaan. Zo is het procentuele aandeel van bank- en spaarrekeningen onder de lage inkomens beduidend hoger dan onder de hoge inkomens. Voor verzekeringsproducten, alsmede voor aandelen en daarmee gelijk te stellen vermogenstitels, geldt het omgekeerde. De hoge inkomens worden daardoor relatief meer met bijvoorbeeld de koersontwikkelingen op aandelen geconfronteerd en kunnen daarvan bij een opgaande markt relatief meer profiteren. Uiteraard worden zij ook in hogere mate met koersdalingen geconfronteerd. In het overzicht is helaas niet de waarde van de pensioenaanspraken van de onderzochte huishoudens opgenomen. Deze representeren ook een belangrijk bezit van Nederlandse huishoudens; ultimo 2005 zou het volgens cijfers van het CBS een bedrag van € 500 miljard betreffen. De tabel geeft geen inzicht in de nettovermogenspositie van de huishoudens in het geheel, noch binnen de verschillende inkomensgroepen. Niet alleen de vermogenssamenstelling voor de te onderscheiden groepen verschilt, doch ook het aantal huishoudens uit een groep dat deelneemt aan een bepaalde soort beleggingen, verschilt aanzienlijk. Dit overzicht is opgenomen in Tabel 1.3.

8. Het CBS beschikt volgens zijn opgave niet over het statistische materiaal om een dergelijk overzicht te genereren. Om die reden heb ik ervoor gekozen de vermogenssamenstellingen weer te geven zoals die uit de DNB Household Survey over de periode 1993-2005 komt. Recentere gegevens ter zake zijn niet beschikbaar.

Tabel 1.2 Vermogenssamenstelling**Activa en passiva van Nederlandse huishoudens op basis van DNB Household Survey 1993-2005**

Vermogenstitels	2005	2005 naar inkomensgroepen				
		1	2	3	4	5
		Als % van totale financiële bezittingen				
Bank- en spaarrekeningen	44,5	66,6	61,5	50,6	44,1	33,3
Obligaties	5,7	4,7	3,6	5,5	2,5	8,6
Aandelen	7,2	2,0	3,9	7,9	8,9	7,6
Beleggingsfondsen	11,9	10,5	10,1	8,5	12,2	14,3
Lijfrenten/koopsompolissen	10,1	2,4	5,8	10,3	12,5	11,1
Kapitaalverzekeringen	12,2	4,9	8,9	11,2	13,5	13,9
Spaarloon	3,6	4,4	4,3	3,1	3,9	3,5
Overige financiële bezittingen	4,7	4,6	1,9	2,9	2,5	7,6
Totale financiële bezittingen (EUR)	41336	12232	23995	40224	49051	81629
		Als % van totale bezittingen				
Totale financiële bezittingen	21,0	17,8	23,4	21,7	19,3	21,8
Totale niet-financiële bezittingen	79,0	82,2	76,6	78,3	80,7	78,2
Onroerend goed	73,4	74,1	69,1	74,0	76,4	72,2
Eigen huis	68,8	74,0	65,1	66,7	72,9	67,2
Ander onroerend goed	4,6	0,2	4,0	7,3	3,5	4,9
Voorraad duurzame goederen	4,0	5,2	5,3	3,6	3,6	3,8
Overig	1,6	2,9	2,2	0,6	0,7	2,3
Totale bezittingen (EUR)	196515	68735	102560	185412	253950	374348
Verplichtingen		Als % van totale schulden				
Totale schuld (EUR)	48020	14761	26043	44742	62608	92528
Hypotheek en onroerend goed	94,9	90,6	93,2	96,8	97,3	93,6
Niet-hypothecair krediet	2,8	5,9	3,6	2,9	1,6	2,8
Andere schulden	1,7	0,3	1,0	0,1	0,8	3,5
Studieleningen	0,6	3,1	2,2	0,2	0,2	0,2
		Als % van totale bezittingen				
Totale schulden	24,4	21,5	25,4	24,1	24,7	24,7
Netto vermogen	75,6	78,5	74,6	75,9	75,3	75,3
Aantal waarnemingen	1224	90	226	329	278	301

Tabel 1.3 Deelname per inkomensgroep⁹

	1995 per inkomensgroep					2005 per inkomensgroep				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Aandelen	3	4	8	12	24	9	10	12	16	28
Beleggingsfondsen	6	10	12	18	32	11	13	22	32	35
Bedrijfssparen	7	23	36	51	58	15	27	39	50	56
Rood staan	12	14	10	8	10	15	15	11	5	5

Bron: DNB Household Survey

Uit de vermogenssamenstelling voor Nederland blijkt dat het merendeel van het particuliere vermogen, bestaande uit de eigen woning en de pensioenaanspraken die als gezegd niet in de overzichten zijn opgenomen, wordt belast in box 1 en derhalve is onderworpen aan een progressieve belastingheffing naar een marginaal tarief van maximaal 52%. Ten aanzien van het particuliere vermogen dat ligt besloten in de eigen woning geldt, zoals eerder aangegeven, dat de progressieve belastingheffing zich beperkt tot het op grond van het eigenwoningforfait vastgestelde veronderstelde rendement. Waardemutaties op de eigen woning behoren derhalve niet tot het genoemde inkomen en datzelfde geldt voor het overig economische inkomen voor zover dat boven het in aanmerking genomen forfait ligt. Het CPB constateert dat het gemiddelde rendement in de woningmarkt ongeveer 7% bedraagt, terwijl huishoudens lijken uit te gaan van een rendement van 5,5%.¹⁰

1.1.3 Inkomstenbelasting versus bestedingsbelasting

De invoering van de Wet IB 2001 is gevolgd op enkele decennia aan discussie omtrent het feit dat de voorganger daarvan, en in het bijzonder het daarin gehanteerde inkomensbegrip als zodanig, niet langer voldeed of in ieder geval niet werd geacht te voldoen. Bijvoorbeeld Van Dijk,¹¹ Stevens,¹² Kavelaars¹³ en Rijkers¹⁴ hebben een omvorming van de toentertijd geldende inkomstenbelasting bepleit.¹⁵ Hun kritiek zag met name op de wijze van vaststelling van de heffingsgrondslag. Veelvuldig is gepleit voor de invoering van een zogenoemde 'algehele vermogenswinstbelasting'.¹⁶ Onder een dergelijke vermogenswinstbelasting worden alle gerealiseerde kapitaalinkomsten tot de heffingsgrondslag gerekend. Ook koersresultaten behoren daar dan

9. Ter toelichting bij deze tabel vermeld ik dat het slechts de deelnamepercentages betreft in bepaalde vermogenstitels binnen bepaalde inkomenscategorieën. Van de huishoudens in de hoogste inkomensgroep bezit bijvoorbeeld 35% aandelen in beleggingsfondsen, tegen slechts 11% van de laagste inkomensgroep.

10. CPB, effecten maatregelen fiscale behandeling eigen woning, CPB-notitie 2007/47 van 6 juli 2007.

11. J.E.A.M. van Dijk (1988).

12. L.G.M. Stevens, 'Naar een nieuw regime voor inkomsten uit aandelen', *WFR* 1994/867.

13. P. Kavelaars (1997).

14. A.C. Rijkers (1991, 1995 en 1998).

15. Zie ook M.G. Dits (1989).

16. cVVB (1998).